

Wie is mijn naaste?

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Leviticus 19,1-4; 9-18; 32-37

2^e schriftlezing: Lukas 10, 25-37

Gemeente van Jezus Christus,
Wie is mijn naaste? Wie staat mij zo na, dat ik hem of haar lief kan hebben als mijzelf?
Mijn vriendinnen en vrienden? Mijn familie? Ik probeer van hen te houden, bij sommigen gaat het vanzelf, bij sommigen kost het moeite. De mensen die naast mij wonen, mijn burens en buurtgenoten, zijn zij naasten? Ook als ze er heel andere ideeën en leefgewoonten op na houden? Mijn naaste, is dat iedereen die ik tegenkom, die op mijn weg komt? Sterker nog, iedereen die ik op de televisie zie, bij het journaal: grote groepen vluchtelingen, mensen die leven in oorlogsgebieden, slachtoffers van rampen en terreuraanslagen, mensen die honger lijden - zijn zij mijn verre naasten?

Kortom, is eigenlijk iedereen mijn naaste? Ook wie ver van mij af staat - letterlijk, of door een heel andere manier van leven? Als dat zo is, dan schiet ik dus schromelijk tekort. Want hoe zou ik ieder mens lief kunnen hebben als mijzelf?

Het moet toch mogelijk zijn om ergens een grens te trekken: zij horen tot de kring van mijn naasten - en vooral: zij horen daar niet bij, voor hen draag ik geen verantwoordelijkheid.

“Wie is mijn naaste?” is dus een vraag naar de grens. Wie hoort erbij, en vooral: wie hoort er niet bij.

Op deze vraag van de wetgeleerde - het is zijn tweede vraag in de theologische discussie, die hij met Jezus voert - op deze vraag antwoordt Jezus met een gelijkenis.

Het is een van de allerbekendste, naast de goede herder en de verloren zoon. Voorgelezen uit kinderbijbels, verteld op school, over gepreekt in de kerk. En toch blijft er steeds weer iets in te ontdekken. Dat komt omdat de vraag actueel blijft, dringend blijft: wie is mijn naaste en wie niet, wie hoef ik niet lief te hebben als mijzelf?

Jezus vertelt over een mens die afdaalde van Jeruzalem naar Jericho. Een gevaarlijke, eenzame weg. Misschien liep hij wel psalm 121 te zingen: ‘Ik sla mijn ogen op naar de bergen. Vanwaar kan ik hulp verwachten?’ Maar het gaat mis: rovers overvallen hem. Dat kunnen gewone bandieten geweest zijn. Maar het is ook goed mogelijk, dat de man te maken kreeg met een groep Zeloten.

In een bekend geschiedeniswerk uit de 1^e eeuw na Chr.

worden de Zeloten altijd met dat woord rovers aangeduid. De Zeloten vormden een belangrijke beweging in de tijd waarin Jezus optrad. Zij waren fanatieke verzetsstrijders die, om de alleenheerschappij van God in het land te herstellen, de Romeinen te vuur en te zwaard bestreden. Religieus bezielde vrijheidsstrijders dus. Voortdurend op de vlucht voor de troepen van de overheersers moesten ze pakken wat ze pakken konden om in leven te blijven. Is het belangrijk, of het om gewone rovers of Zeloten gaat? Ik denk het wel: waren het Zeloten, dan werd de man uit liefde voor God in elkaar geslagen.

De volgende personen die ten tonele verschijnen, zijn een priester en een Leviet (een tempeldienaar), mensen dus die zich beroepsmatig op God richtten. Zowel priester, Leviet als Zeloten gaat het om het eerste gebod: ‘Heb de Heer je God lief met heel je hart en met heel je ziel en met heel je kracht en met heel je verstand’.

Er komt dus een priester aan, als de man daar halfdood ligt.

De priester kwam, zag en liep er met een boog omheen. Waarom? Was hij bang ook zelf overvallen te worden? Of vreesde hij dat de halfdode mens onder zijn handen zou sterven? Een priester mocht zich immers niet aan het lichaam van een dode verontreinigen.

Wat zijn motieven ook geweest mogen zijn, ze worden in het verhaal niet gegeven. Blijkbaar gaat het niet om overwegingen; de priester wordt gekarakteriseerd door zijn daden: hij kwam, zag en ging er met een boog omheen.

Zo ook de Leviet. Weer klinkt, als een refrein: hij kwam, zag en liep er met een boog omheen.

De derde voorbijganger is - een Samaritaan. Dat zal destijds een schok zijn geweest, toen Jezus de gelijkenis vertelde. Want tussen Joden en Samaritanen bestond een diepe haat, die wortelde in godsdienstige verschillen en versterkt werd door onderlinge vijandigheden.

Toen de inwoners van Noord-Israël door de Assyriërs waren gedeporteerd, werden in dat lege gebied, rondom de hoofdstad Samaria, Aziatische volken geplant. De Samaritanen zijn hun nakomelingen. Zij namen de godsdienst van Israël over, maar gingen daarin heel eigen wegen. Aan de Torah van Mozes hielden ze zich strikt, maar de overige boeken van het

O.T. verwierpen ze. En niet de berg Sion was hun heilige plaats, maar de berg Garizim. Joden en Samaritanen wilden niets met elkaar te maken hebben. Zo mochten Samaritanen niet in de tempel van Jeruzalem komen en was het een jood verboden, te trouwen met een Samaritaanse.

Uitgerekend een Samaritaan doorbreekt het refrein van komen, zien en eromheen lopen. De Samaritaan 'kreeg medelijden toen hij hem zag liggen', staat er in de NBV. Maar dat is te slap vertaald. Het gaat hier om een bijzondere woord, dat een sterke bewogenheid weergeeft. Iets voelen in je ingewanden betekent het letterlijk. Door innerlijke ontferming bewogen worden. Net als Jezus, toen hij een dode jongen uitgedragen zag worden en de baar aanraakte. Net als de vader van de verloren zoon, toen hij op de uitkijk stond en zijn zoon terug zag komen. De daden, waartoe de Samaritaan innerlijk bewogen wordt, de daden waarmee hij zich inzet voor het leven van de halfdode mens worden breed uitgemeten: wonden schoonmaken, pijn verzachten, verbinden; het vervoer naar de herberg; het regelen van verdere verzorging...
Alle nadruk valt op het doen.

Na de gelijkenis volgt Jezus' tegenvraag: 'Wie van deze drie is volgens u de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers?' De vraag van de wetgeleerde komt hiermee onder scherpe kritiek te staan. Wat is er dan zo anders? De wetgeleerde stelde een theoretische vraag. Wie is mijn naaste? Kunt u een definitie geven, een beschouwing over wie wel en wie niet. Maar bij Jezus gaat het om de praktijk. "Wie... is naaste geworden...?" luidt de tegenvraag. Het gaat uiteindelijk niet om theorieën over wie naaste zou kunnen zijn. Het gaat erom of iemand naaste wordt, door zijn of haar daden, daadwerkelijk.

Er is nog een verschil tussen vraag en tegenvraag. 'Wie is mijn naaste?' betekent eigenlijk: wie komt in aanmerking voor mijn medeleven of hulp? Een vraag dus die gesteld wordt door een potentiële hulpgever. Maar de gelijkenis en Jezus' tegenvraag: 'Wie is naaste geworden van het slachtoffer?' laten ons juist vanuit een heel andere invalshoek kijken. Niet vanuit de hulpgever, maar vanuit degene die hulp nodig heeft. Die mag bepalen of iemand naaste wordt, daadwerkelijk hulp verschaft. Niet wie macht heeft krijgt het laatste woord, maar degene zonder macht.

De gelijkenis was een uitnodiging om ons in te leven in de mens aan de kant van de weg. Hoe zou ik dat ervaren, als ik daar lag. Je inleven in de ander - heel goed naar de ander luisteren en je eigen gevoel laten spreken - het is de enige manier om van een ander te

kunnen houden als van jezelf.

Op 2 juli van dit jaar overleed de joodse schrijver Elie Wiesel. In 1986 ontving hij de Nobelprijs voor de vrede. Bij die gelegenheid sprak hij in een rede over het gevaar van de onverschilligheid. Die rede heeft nog niets aan actualiteit verloren. De grootste tegenpool van liefde is niet de haat, aldus Wiesel, maar de onverschilligheid. Wie zich in de ander inleeft, kan niet onverschillig blijven, kan niet met een boog om iemand heenlopen.

Maar hoe doen wij dat dan met al die duizenden mensen, al die duizenden slachtoffers, met wie wij dagelijks worden geconfronteerd? In de krant, op het journaal? Het zijn de enorme aantallen, die wij niet kunnen bevatten. Die maken ons onverschillig; die maken dat we van alles langs ons heen laten glijden. Hoe behouden wij in vredesnaam onze menselijkheid?

De vraag naar de grens, tussen wel-naasten en niet-naasten, heeft Jezus niet beantwoord. Want het was geen goede vraag. Maar daarmee is er aan onze verantwoordelijkheid dus ook geen paal en perk gesteld. Onze verantwoordelijkheid is dus enorm, grenzeloos.

Wie mij aanziet, vraagt om mijn liefde. Talloze malen ontbreekt het mij daaraan. Dat is een waarheid, die ik niet weet te relativiseren. Ik kan daar niets aan afdoen.

Toch noem ik een rabbijnse uitspraak, die even waar is; even waar als ons tekortschieten. Die regel luidt: 'Wie één mens redt, die redt de hele wereld.'

Deze twee waarheden heffen elkaar niet op. Ze staan pal naast elkaar:

- wij hebben een verantwoordelijkheid voor ieder ander;
- wie één mens redt, die redt de hele wereld.

Wij schieten dus grenzeloos tekort. Maar één daad van liefde heeft eeuwigheidswaarde.

En daarmee komen we bij de vraag, waar het allemaal mee begon. De vraag van de wetgeleerde aan Jezus: 'Wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?' Dat is geen vraag naar eindeloos, naar grenzeloos leven, naar eeuwig voortleven. Dat bedoelde de wetgeleerde niet. Het is een vraag naar leven met de Eeuwige. Het was een oprechte vraag. Na de gelijkenis zal het antwoord luiden: Leven vanuit een innerlijke ontferming, in je binnenste geraakt worden en bewogen worden, dat is leven met de Eeuwige. Als je zo leeft, zul je de Eeuwige ontmoeten. In het gelaat van de ander, je naaste, die jou aanziet. En in de kracht van de liefde, die dan heerst.

Amen